

УДК 378.12

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-1.19>**Т. В. Дніпровська**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філології та видавничої справи
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПЕДАГОГІКИ СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

У статті проведено аналіз розвитку концепції педагогіки співробітництва в навчальному процесі ЗВО та педагогічних особливостей її застосування під час навчання майбутніх інженерів англійської мови за професійним спрямуванням.

Розглянуто сутність, принципи, основні положення педагогіки співробітництва як концепції навчання. Проведено історичний аналіз становлення та сучасного тлумачення різними педагогічними міжнародними студіями.

Наведено переваги концепції педагогіки співробітництва в навчальному процесі ЗВО. Визначено педагогічні умови, що забезпечать реалізацію ідей педагогіки співробітництва на заняттях з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)»: побудова міжособистісної взаємодії, тобто зміна психологічних позицій, стилю спілкування між викладачем та студентами на партнерській; створення ситуації «незакінченості» думки», коли у студентів збільшується інтерес до пошуку відповіді; створення психологічної атмосфери взаємної поваги і моральної рівності, яка допускає вільний обмін думками під час ведення дискусій, дотримання власної точки зору; застосування діалогу як методу під час навчання для стимулювання участі студентів у творчому процесі.

Констатовано, що одним із найбільш ефективних методів навчання у співробітництві є проєктний метод, або кейс-стаді. Наголошено, що його варто застосовувати на будь-якому етапі навчання студентів старших курсів англійської мови в різних модифікаціях та варіантах.

Створення кейсу фактично допомагає студентам отримати готове рішення, яке можна застосувати у схожих ситуаціях під час виконання виробничих функцій за спеціальністю на підприємстві.

Наведено узагальнені етапи щодо створення кейса, який використовується для навчання студентів англійської мови: формування навчальної мети; побудова програмної карти кейса (позначаються дійові особи, дії, дається їхня характеристика; описується ситуація, вказуються елементи середовища); визначення соціальної системи для кейса та збір усієї інформації; побудова моделі ситуації; діагностика ефективності кейса; впровадження кейса у практику навчання студентів під час навчання їх англійської мови тощо.

Ключові слова: майбутні інженери, педагогіка співробітництва, комунікативна компетентність, англійська мова за професійним спрямуванням, кейс-стаді.

Постановка проблеми. Останні технологічні прориви в космічній, біологічній, медичній галузях у світі підтверджують, що сучасна освіта повинна бути спрямована на формування, розвиток і самовдосконалення фахівця, який здатен самостійно шукати та опановувати нову інформацію, проєктувати свій кар'єрний шлях, може реалізувати власні освітні траєкторії, орієнтуватися у потребах виробництва.

Разом із тим традиційна освіта більше спрямована на передачу готових знань, ретрансляцію відомих варіантів вирішення виробничих та соціокультурних ситуацій. Утім, процеси демократизації та гуманізації сучасного суспільства потребують відповідних змін у системі освіти. Тому на зміну педагогіці авторитаризму повинна прийти педагогіка співробітництва, що передбачає

сумісну і взаємозумовлену діяльність суб'єктів дидактичного процесу, яка ґрунтується на їх взаєморозумінні, гуманізмі, на єдності їхніх інтересів і прагнень, метою якої є особистісний розвиток учнів та студентів.

На автопідприємствах України сьогодні насамперед потрібні інженери, що мають високий рівень професійної компетентності, інноваційний тип мислення, що можуть співпрацювати з іноземними колегами зарубіжних країн, знаходити з ними оптимальні шляхи взаємодії. А такі завдання можливо вирішити за допомогою такої концепції навчання, як педагогіка співробітництва, що усе більше набуває популярності у сучасній європейській освіті, яка головною метою освіти вважає надання особистості потужної життєвої мотивації, намагається сформувати її потенціал як систему

творчих здібностей і передумов їх реалізації, надати їй автономності тощо.

Науковцями доведено, що, оскільки сутність педагогічного процесу полягає у співробітництві педагога з учнем, то відповідно створені педагогічні умови (доброзичливе ставлення до суб'єктів учіння, прагнення адекватно оцінити їхні можливості, збагнути мотиви поведінки, стимулювати творчість, особистісне зростання і гідність, здатність підтримувати соціально сприятливий морально-психологічний клімат у навчальній групі) здатні суттєво підвищити їхню навчальну успішність [1]. Отже, на перший план виходить пріоритетне значення формування особистісних якостей студента, створення гуманних умов навчання, що здатні сприяти підготовленості майбутнього фахівця, прояву його мобільності, гнучкості, соціальної відкритості як особистості та професіонала, компетентного і глибоко освіченого не тільки в технічній галузі знань.

До того ж проведений нами аналіз рівня розвитку професійно важливих якостей випускників інженерних спеціальностей автопідприємств засвідчив, що молоді інженери сьогодні недостатньо готові до вирішення професійних і управлінських ситуацій, що потребують взаємодії та спілкування з підлеглими, з іноземними колегами тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема дослідження витоків педагогіки співробітництва завжди привертала до себе увагу значної кількості науковців (Є. Баклаженко, Л. Гурєєва, Н. Козьміна, Л. Прокопів та інші). Так, Н. Столярова зауважує, що педагогіка співробітництва – це справжня педагогічна творчість викладача, яка виступає як розумова і практична діяльність, що спрямована на розробку, конструювання нових ідей, форм, методів, досвіду, методичних систем, які відповідають головному завданню вищої школи [2]. На думку Л. Прокопова, завдання викладача сьогодні полягає в тому, щоб створити умови для плідної співпраці з вихованцями, а для цього йому необхідно вміти оперативно реагувати на особистісні якості студента, що можуть досить швидко змінюватися під впливом як зовнішніх обставин, так й індивідуального зростання [3].

На особливу увагу заслуговують ідеї педагогічного партнерства як умов інтерактивної навчальної взаємодії викладача та студентів у наукових працях сучасних українських учених (В. Власенко, С. Золотухіна, Л. Кондрашова, Л. Нечаєва, С. Микитюк, Н. Побірченко, О. Радул та ін.).

На необхідності посилення діалогічності, створення на заняттях середовища інтерактивної навчальної взаємодії та спілкування наголошується в дослідженнях О. Дубасенюк, Т. Картель, С. Литвиненко, Г. Радчук та ін.

Ш. Амонашвілі вважає діалог одним із найважливіших показників педагогіки співробіт-

ництва [4]. Основні ідеї цієї концепції створюють сприятливі передумови для встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємин у навчально-виховному процесі, формування і розвитку в учнів мотивів і мотивації як навчально-пізнавальної діяльності, так і професійної.

Однак і до сьогодні розглянуто не в повному обсязі мету, зміст, технологічні основи, форми та засоби навчання майбутніх інженерів англійської мови за професійним спрямуванням на основі положень педагогіки співробітництва.

Постановка проблеми. Аналіз проблем підготовки майбутніх інженерів у ЗВО для роботи на підприємствах автотранспорту засвідчив, що їхня іншомовна комунікативна компетентність перебуває сьогодні на недостатньому рівні. А результати аналізу цієї проблеми дозволили визначити протиріччя між: необхідністю засвоєння студентами знань з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» і недосконалістю методів та форм, що могли б дозволити врахувати різний рівень підготовленості студентів у процесі їх навчання; необхідністю формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів та недосконалістю дидактичних систем, що могли б забезпечити високий рівень мотивації та особистісного розвитку на всіх етапах навчання у ЗВО.

Метою статті є аналіз розвитку концепції педагогіки співробітництва у навчальному процесі ЗВО та педагогічних особливостей її застосування під час навчання майбутніх інженерів англійської мови за професійним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу. У скандинавських країнах педагогіку співробітництва називають педагогікою діалогу, яка орієнтується на принципи педагогічного досвіду бразильського педагога Паоло Фрейде [5]. Сутність такого діалогу полягає у гнучкій зміні орієнтації педагогічного впливу учителя на учнів на моральних принципах і загальнолюдських цінностях. Педагогіка діалогу визначає вчителя як провідну фігуру успішної педагогічної взаємодії з учнями й покладає на нього обов'язок оперативно враховувати особистісні якості вихованців, що постійно змінюються під впливом зовнішніх обставин та індивідуального зростання.

Голландські педагоги, які поділяють ці принципи, так визначають свої завдання: залишатися самим собою; сприймати себе та клас як єдине ціле; нести відповідальність за учнів; захопитися педагогічною роботою; розвивати педагогічний професіоналізм; вміти себе контролювати в нестандартних ситуаціях; вміти спілкуватися з учнями, впливати на їхній розвиток, на етапи життєвих пошуків; прищеплювати любов до власного предмета; створювати оптимальний морально-психологічний клімат у класі; забезпечувати дотримання правил колективної взаємодії [6].

Завдяки провідним принципам педагогіки спів-

робітництва під час занять зі студентами створюється партнерське середовище, що допомагає вивільнити творчий потенціал студента, розкрити його індивідуальний і неповторний внутрішній світ, сприяє кращому розвитку розумових здібностей. Термін «співробітництво» можна тлумачити як діяльність людей, що передбачає об'єднання зусиль для досягнення загальної для усіх мети. Співробітництво забезпечує організацію суб'єкт-суб'єктних стосунків у спільній діяльності через високий рівень мотивації, сумісну роботу в групах, взаємодію та прийняття рішень, готовність до сприйняття нового. Термін «співробітництво» тут розкривається через сумісні співпереживання, співчуття, співучасть, співтворчість тощо.

Педагогіка співробітництва як поняття і новаторський напрям була сформована в середині 80-х років минулого сторіччя. В освітянській діяльності вона почала застосовуватися як інноваційна дидактична система і успішно реалізовувалася в різних закладах освіти.

Прототипом особистісно орієнтованого підходу можна вважати технологію навчання у співпраці, яку запровадили американські вчені Р. Славін, Р. Джонсон і Д. Джонсон та Е. Аронсон з університету штату Каліфорнія. Вони встановили, що робота, зосереджена на досягненні спільної мети, приносить радість, створює дружню атмосферу творчості та взаємодопомоги [7]. Сама ж технологія фокусується на створенні сприятливого середовища, в якому кожен окремих учень проявляє свої здібності в ході активної спільної навчальної діяльності.

Під час проектування матеріалів занять дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» з майбутніми інженерами автотранспорту ми спиралися на погляди науковців Д. Джонсона, Р. Джонсона та Е. Джонсона-Холубека, які розробили п'ять елементів навчання у співробітництві [8].

Перший елемент у їхній концепції наголошує на сумісній діяльності студентів для досягнення успіху. Другий елемент зосереджується на індивідуальній і колективній відповідальності студентів за досягнення поставленої мети. Третій елемент вимагає стимулювання активного спілкування студентів у групі між собою у процесі спільного навчання, взаємодопомоги та взаємної підтримки. Четвертий елемент акцентує увагу на наявності необхідних навичок соціальної поведінки, які зможуть забезпечити об'єднання учнів у команду. П'ятий елемент створює технологію спільної роботи, що складається з таких етапів: організація роботи та обговорення різних способів досягнення цілей, що стоять перед групою, підтримка партнерських взаємовідносин, ґрунтовний аналіз результатів спільної роботи і пошук шляхів її інтенсифікації.

Нами також було враховано, що основними ідеями педагогіки співробітництва можна вважати стосунки між педагогом та студентом, засновані на взаємоповазі; постановку складного проблемного завдання, яке завдяки вмілому керівництву викладача дозволяє досягти успіху, долати перешкоди, отримувати задоволення від командної роботи, позитивний результат через систематичне повторення.

Американські вчені зазначають, що необхідно дотримуватися основних принципів навчання у співробітництві: члени групи повинні бути сумісними психологічно; завдання, підготовлене викладачем, стосується всієї групи; у кожній групі завжди є сильніший і слабший студент, тому варто розподілити ролі між членами групи; потрібно оцінювати роботу цілої групи [9].

Педагогіка співробітництва суттєво відрізняється від традиційної (авторитарної) педагогіки. Так, у традиційній педагогіці відбувається наслідування нормативних вимог, які спираються на авторитет керівництва, відчувається залежність від цього, відбувається уникнення відповідальності, догматизм. А в педагогіці співробітництва, навпаки, критично ставляться до нормативних вимог, заохочується прагнення до інновацій, до пошуку нових дидактичних методів роботи, надається перевага незалежності викладача.

Педагог виступає як консультант, організатор середовища навчання, посередник між студентами і соціальним досвідом. Вирішальний же вплив на здійснюється не через інформацію і слово, а через особистість педагога.

Щоб реалізувати ідеї педагогіки співробітництва, нами було на заняттях із дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» створено відповідні педагогічні умови: побудова міжособистісної взаємодії, тобто зміна психологічних позицій, стилю спілкування між викладачем та студентами на партнерський; створення ситуації «незакінченості» думки», коли у студентів збільшується інтерес до пошуку відповіді; створення психологічної атмосфери взаємної поваги і моральної рівності, яка допускає вільний обмін думками під час ведення дискусій, дотримання власної точки зору; застосування діалогу як методу під час навчання для стимулювання участі студентів у творчому процесі.

Для побудови моделі діалогічної взаємодії на заняттях дотримувалися рівності позицій педагога і студента під час вирішення завдань, атмосфери доброзичливості та творчості, підтримання високої мотивації студентів до навчання.

Для повноцінного розкриття змісту було використано різноманітні прийоми емоційного впливу викладача на студента: під час розповідей підкреслювалось власне, суб'єктивне бачення педагога певних подій та явищ; демонструвалися

сумніви, повністю не розкривалася вся тема; проявлялися почуття до певних емоційних моментів заняття; вносилися елементи проблемності, гри, застосовувалися діалогічні форми на заняттях.

Під час занять викладач уникав таких ситуацій, коли: проявляється авторитарність, зневага до опонента; виділяються окремі студенти (відбувається робота зі всіма, акцент на повній зайнятості кожного); тема дисципліни викладається абстрактно, без урахування реальних подій та явищ, індивідуальних особливостей студентів; педагог вважає себе головним у процесі навчання; викладач чує тільки себе, відсутній зворотний зв'язок зі студентами тощо.

Складовою частиною навчання у співробітництві можна вважати проектний метод. Його варто застосовувати на будь-якому етапі навчання студентів старших курсів англійської мови. Тому в навчальному процесі Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського нами проводиться достатньо заходів щодо розробки та впровадження проектних методів навчання студентів, їх модифікації та варіативності. Однак одним із найбільш ефективних методів сьогодні вважають використання такого цікавого методу, як кейс-стаді.

Відмінною особливістю методу case-study, що застосовано нами, є створення проблемної ситуації на основі фактів із реального життя. Створення кейсу фактично допомагає студентам отримати готове рішення, яке можна застосувати у схожих ситуаціях під час виконання виробничих функцій за спеціальністю на підприємстві.

Для того, щоб кейс досяг своєї мети, було враховано необхідність створення таких основних умов у навчальному процесі, як: творча атмосфера, вмотивованість студентів, кваліфікований викладач, що постійно заохочує студентів до креативу, добре виконаний кейс, визначена методика його використання в навчальному процесі та зрозуміла система оцінювання.

Наведемо стисло кілька узагальнених етапів щодо створення кейса, який використовується нами для навчання студентів: формування навчальної мети; побудова програмної карти кейса (позначаються дійові особи, дії, дається їх характеристика; описується ситуація, вказуються елементи середовища); визначення соціальної системи для кейса та збір усієї інформації; побудова моделі ситуації; діагностика ефективності кейса; впровадження кейса у практику навчання студентів під час навчання їх іноземної мови.

Важливу роль у педагогіці співробітництва також відіграє й диференційоване навчання, що допомагає кожному студенту розкрити свої потенційні інтелектуальні, емоційні, іншомовні можливості, дає змогу врахувати психологічні особливості студентів, здібності. Навчальна діяльність за

таких умов відбувається у трикутнику «педагог» – «студент» – «мікрогрупа», що дозволяє варіювати умови завдань та склад учасників, перебіг етапів занять з «Англійської мови (за професійним спрямуванням)».

Висновки і перспективи. У статті проведено аналіз розвитку концепції педагогіки співробітництва в навчальному процесі ЗВО та педагогічних особливостей її застосування під час навчання майбутніх інженерів англійської мови за професійним спрямуванням. Розглянуто сутність, принципи, основні положення педагогіки співробітництва як концепції навчання. Проведено історичний аналіз становлення та сучасного тлумачення різними педагогічними міжнародними студіями цієї концепції.

Визначено педагогічні умови, що забезпечать реалізацію ідей педагогіки співробітництва на заняттях з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)»: побудова міжособистісної взаємодії, тобто зміна психологічних позицій, стилю спілкування між викладачем та студентами на партнерський; створення ситуації «незакінченості» думки», коли у студентів збільшується інтерес до пошуку відповіді; створення психологічної атмосфери взаємної поваги і моральної рівності, яка допускає вільний обмін думками під час ведення дискусій, дотримання власної точки зору; застосування діалогу як методу під час навчання для стимулювання участі студентів у творчому процесі. Констатовано, що одним із найбільш ефективних методів навчання у співробітництві є проектний метод, або кейс-стаді.

Наведено узагальнені етапи щодо створення кейса, який використовується для навчання студентів англійської мови: формування навчальної мети; побудова програмної карти кейса (позначаються дійові особи, дії, дається їх характеристика; описується ситуація, вказуються елементи середовища); визначення соціальної системи для кейса та збір усієї інформації; побудова моделі ситуації; діагностика ефективності кейса; впровадження кейса у практику навчання студентів тощо.

Список використаної літератури:

1. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе. ЮНИТИ-ДАНА. 2002. 437 с.
2. Столярова Н.П. Педагогіка співробітництва – це відкрита програма в роботі з іноземними студентами в умовах вищого навчального закладу. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків, 2011. Вип. XXV. С. 164–168.
3. Прокопів Л. Інноваційні технології навчання і виховання у ВНЗ. Івано-Франківськ, 2017. 166 с.
4. Амонашвили Ш. Без сердца что поймем? Москва : Амрита-Русь, 2017. 85 с.
5. Баклаженко Є.В. Реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями.

Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. 2015. Випуск. 43. С. 164–170.

6. Калошин В.Ф. Співробітництво – головна стратегія виховання, або як зробити виховання ефективним. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 144 с.
7. Гуреева Л.В., Козьміна Н.А. Особистісно орієнтований підхід та технологія навчання у співпраці. *Матеріали III Міжнародної науково-*

практичної конференції «Сучасна освіта: методологія, теорія, практика». Київ : НТУУ «КПІ», 2015. С. 146.

8. Калошин В. Педагогіка співробітництва: необхідність, сутність, практика. *Учительський журнал. Педагогічні науки.* 2013. № 1. С. 123.
9. Пінчук Л.М. Навчання в співробітництві як ефективна педагогічна технологія у викладанні англійської мови як другої іноземної. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки.* 2012. № 1(17). С. 66–70.

Dniprovskа T. Pedagogical features of application concepts of pedagogy of cooperation during English language training for professional purposes of future engineers

The article analyzes the development of the concept of pedagogy of cooperation in the educational process of freelance education and pedagogical features of its application during the training of future English engineers in the professional field. The essence, principles, basic provisions of pedagogy of cooperation as the concept of training are considered. The historical analysis of formation and modern interpretation by various pedagogical international studies is carried out. The advantages of the concept of pedagogy of cooperation in the educational process are given. The pedagogical conditions that will ensure the implementation of the ideas of cooperation pedagogy in classes on the discipline "English (for professional purposes)": building interpersonal interaction, ie changing psychological positions, communication style between teacher and students in partnership; creating a situation of incompleteness of thought, when students have an increased interest in finding the answer; creating a psychological atmosphere of mutual respect and moral equality, which allows free exchange of views during discussions, adherence to their own point of view; the use of dialogue as a method of learning to stimulate student participation in the creative process. It is stated that one of the most effective methods of learning in cooperation is the project method or case study. It is emphasized that it should be used at any stage of teaching senior students in English, in various modifications and variability. Creating a case actually helps students to get a ready-made solution that can be used in similar situations when performing production functions in the specialty at the enterprise. The generalized stages concerning creation of a case which is used for training of students in English are resulted: formation of the educational purpose; construction of a program map of the case (actors, actions are indicated, their characteristics are given; the situation is described, elements of the environment are specified); definition of the social system for the case and collection of all information; building a situation model; case efficiency diagnostics; introduction of the case in the practice of teaching students when teaching them English, etc.

Key words: future engineers, pedagogy of cooperation, communicative competence, English language for professional purposes, case studies.